

CAPUT TERTIUM.

DE OFFICIIS HOMINIS ERGA PROXIMUM ET SEIPSUM.

Agendum hic esset de officiis, quæ homini competunt ratione societatis domesticæ, sed quoniam video opus hocce ultra terminos præfixos exerescere, calamum oportet convertere ad officia hominis erga seipsum, et erga alios, per præcipua et summa capita pertractanda.

ARTICULUS PRIMUS.

De officiis hominis erga alios in genere.

Officia hominis erga alios, duobus hisce principiis legi naturali consentaneis, tamquam fundamentis innituntur. Primum: *Quod tibi non vis fieri, aliis ne feceris*; quod quidem principium non absoluto, sed accommodo et relativo sensu accipere oportet; siquidem, non omnia quæ aliis debemus, nobis semper debentur, ut patet quoad honores speciales, tributa, alia hujusmodi, quæ superioribus debemus, nec nobis ab omnibus debentur. Secundum principium, ejusmodi existit: *Dilige alios homines sicut te ipsum*, sive eo modo, quo optas ab eis diligi.

Atque ex his duobus principiis cuncta hominis officia erga proximum veluti consectoria profluunt, eaque ad tria capita universim revocari possunt. Nam

a) Primo hominis officium erit abstinere ab omni actione qua vel injuria proximo irrogetur, vel ejus jura quolibet modo ledantur. Porro, homini jura determinata competunt: 1.º quatenus est ens intellectuale; atque sub hoc respectu ei competit jus ad veritatem, jus ne in errorem inducatur, cætera hujusmodi: 2.º qua ens morale et liberum; atque sub hac ratione homini competit jus de se ipso disponendi, alteri inserviendi, statum eligendi, similia: 3.º quatenus ens physicum, sub quo respectu ei competit jus ad vitam, jus ad famam, jus ad incolumitatem membrorum, ad bona fortunæ, cætera hujusmodi.

b) Secundo, hominis officium est, injuriam et damna

proximi reparare, ex hypothesi quod ejusdem jura læsserit, ita ut reparatio et restitutio respondeant juri læso.

c) Tertio, hominis officium est, benevolentiam et amoris, non signa solummodo, sed opera erga alterum ostendere, ejus miseris et indigentiam subveniendo, juxta personarum, rerum, et adjunctorum conditionem et varietatem. Quod quidem officium non amicos modo, sed ipsos inimicos complectitur; ex jure etenim naturæ, inimicos, saltem qua homines, tenemur diligere, erga quos præcepto illo Christi præterea adstringimur: *Diligite inimicos vestros; benefacite his qui odierunt vos.*

Officia hominis erga alios, si respiciunt jura, quæ homini per naturam insunt, ut jus ad vitam, ad incolumitatem membrorum, ad famam, ad veritatem, cætera hujusmodi, *absoluta* dicuntur. Si vero respiciant jura quæ hominis liberam actionem supponunt atque præexigunt, prout contingit quoad bona fortunæ nuncupata, quæ ex hæreditate, ex contractibus, ex labore, etc., acquiruntur, et possidentur, jura *hypothetica* vocari solent.

Atque ex his jam potest inferri quid sentiendum de famosis juribus *individualibus*, inprescriptibilibus, atque omni legi positivæ superioribus, quæ tantopere extollunt ac prædicant adsectæ democratæ et revolutionis hodiernæ. Quandoquidem, si libertatem sive jus liberum præli ac religionis vel cultuum excipiamus, jura illa quæ individualia mere audiunt, ut plurimum, politica sunt, cum respiciant formam et conditiones quibus cives participationem sibi vendicant in regimine Status.

Jam vero, politica jura ad hypothetica potius quam ad absoluta et innata, quæ vere jura sunt individualia ac positivæ non obnoxia, spectant. Etenim, jura politica atque existentia ipsa participationis ex parte civium in regimine, ex conditione et statu societatis maxime pendent. Absurdum quippe esset eadem jura politica concedere civibus imperii Turcarum, ac civibus Galie vel Angliæ, quantumvis expediat, generatim loquendo, partem aliquam in regimine civibus concedere; «per hoc enim, ait D. Thomas, conservatur pax populi, et omnes talem ordinationem amant et custodiunt (1).»

(1) *Sum. Theol.* 2.ª 2.ª quæst. 105, art. 1.º

Ergo jura individualia legi humanæ superiora et anteriora atque nomine præfato vere digna, sunt ea solum quæ hominis supremam destinationem seu beatitudinem respiciunt inter quæ eminent:

1.º Jus adimplendi cuncta sua officia, sive moralia, sive socialia, sive religiosa, tamquam media necessaria ad merendum et obtinendum Supremum Bonum.

2.º Jus *proprie personæ*, sive jus libere disponendi sive eligendi illud vitæ genus quod, attentis rerum, personarum et temporum circumstantiis, ad finalem destinationem tutius possit perducere. Atque exinde,

3.º Jus eligendi statum religiosum, statum conjugalem, statum sacerdotalem vel aliud vitæ genus, quod legi naturali nec divinæ adversetur.

4.º Jus seipsum perficiendi in ordine intellectuali per scientiam, et in ordine morali per virtutem et religionem; quandoquidem agitur hic de rebus quæ cum adsecutione ultimi finis intimum nexum obtinent.

5.º Jus habet homo ne per vim, dolum vel erroneam disciplinam alterius hominis, vel etiam societatis, avertatur a prosecutione et adeptione præfate destinationis seu ultimi finis, aut etiam impedimenta quovis modo apponantur.

6.º Jus parentum quoad educationem ac disciplinam filiorum; quod quidem jus ex jure naturæ immediate proficiscitur. Nam «filius, habet Divus Thomas, naturaliter est aliquid patris et naturali ordine ordinatur in Deum per rationem parentum, quorum curæ naturaliter subjacet, et secundum eorum dispositionem, sunt circa ipsum divina agenda (1).» Quod si filius parentum dispositioni ac curæ naturaliter subjacet, quoad ea quæ sunt juris divini ac prorsus necessaria ad salutem, sicuti est baptismus et fides, a fortiori subjacet curæ ac dispositioni parentum quoad educationem et instructionem, quæ non obtinent adeo necessarium nexum cum animæ salute. Ergo qui vel minuit, vel tollit parentibus liberam potestatem filios educandi vel edocendi, sive per se sive per alium jus naturæ violat ac pessundat. Ergo instructio ea sive

(1) *Sum. Theol.* 2.ª 2.ª, quæst. 10, art. 12.º

disciplina gratuita et *obligatoria*, quam tantopere extollunt liberalismi hodierni fautores nihil est aliud quam aperta et indubia violatio legis naturæ, simulque instauratio veteris Status ethnici, in quo temporalia et spiritualia, sensus et conscientia moralis, corpus et anima Cæsaris voluntati tyrannicæ subiciebantur. Ast vero ejusmodi tyrannidi, quam Status modernus sive neo-ethnicus diligit filii catholicæ Ecclesiæ nequaquam subiciemur, quoniam vera libertate nos donavit *gratia et veritas per Jesum Christum*. †

ARTICULUS SECUNDUS.

De jure proprietatis.

Jus proprietatis, quod etiam jus domini ab auctoribus quibusdam appellatur, potest definiri *jus utendi ac disponendi de re aliqua corporea ad quoslibet usus a lege non prohibitos*. Dicitur in definitione *de re aliqua corporea*, quia homo, quoad bona spiritualia sive intellectualia, usum et usufructum potius quam verum dominium et proprietatem obtinet. Additur *ad usus a lege non prohibitos*, quia quantumvis lex humana seu positiva non puniat seu permittat ab usum rerum propriarum, prohibet tamen ac ipsum limitat lex naturalis. Quod attinet ad originem et fundamentum juris proprietatis, plurimæ adsunt opiniones, quas hic in examen vocare nec libet, nec licet. Sufficiat adnotare, præcipuas theorias pro hac exponenda adinventas, sequentibus contineri:

a) *Theoria occupationis*, quæ quidem admitti potest respectu quarundam rerum ac præsertim in primordiis societatum humanarum; rejicienda tamen, tum quia non præsertim titulum universalem et primitivum proprietatis, tum maxime quia ex mente eorum qui ejusmodi theoriam adinvenierunt et tuentur, comprehendit occupationem rerum ope belli ac proinde per violentiam.

b) *Theoria conventionis* seu contractus, queis homines tacito consensu renuntiant juribus quæ sibi competunt in rebus ab alio occupatis. Rejicienda similiter hæc conventio; quandoquidem et historia, et ratio prorsus de ea silent, ac proinde tanquam gratuita haberi debet. Id, ut mittamus ra-

iones alias (1) maximi roboris, quæ contra eandem militant.

(c) Theoria *legis civilis*, quæ jus proprietatis ad legem civilem seu voluntatem legislatoris refert, in qua quidem reflectenda non est opus immorari, tum quia satis apparet falsitas et pericula hujus theoriæ quam Hobbes, Bentham, Mirabeau profitentur, tum etiam quia eisdem argumentis ac præcedens oppugnatur (2). Democratia ac revolutionis socialis hodierni adsectæ theoriam istam, si non expressis verbis, at certè revera quoad substantiam profitentur; immo et ad praxim reducunt.

(1) Vide opus nostrum *Filosofia Elemental*, ubi inter alia hæc habentur: «No basta suponer un consentimiento entre los hombres, sino que es necesario probar que este consentimiento reúne todas las condiciones necesarias para producir el derecho que se pretende; y en verdad que los partidarios de esta teoría se verían apurados para demostrar que la inmensa mayoría de los desheredados han consentido expresa ó tácitamente en que las riquezas se hallen acumuladas en manos de algunos pocos, constituidos dueños de los medios de subsistencia de la inmensa mayoría. Esto sin contar que lo que trae su origen y depende del consentimiento humano, puede dejar de ser por el consentimiento contrario. Establecer, pues, el derecho de propiedad sobre una convención hipotética, es darle un cimiento demasiado frágil y movedizo.»

(2) Militan contra esta teoría los argumentos aducidos contra la de la convención, con la cual se identifica en realidad. Por otra parte, si el derecho de propiedad no tiene mas fundamento ni razon de ser que la ley civil, podrá desaparecer en virtud de esta misma ley. Y ¿se concibe siquiera, que la ley civil tenga fuerza suficiente para destruir el derecho de propiedad? Lejos de eso, este derecho es una de las normas á que debe ajustarse la ley civil para ser justa. Hay, pues, en el derecho de propiedad algo anterior y superior á la ley civil: la conciencia pública y el sentido común demuestran que el derecho de propiedad es una manifestacion de la justicia, y una derivacion de la ley natural, mas inmediata que la ley civil. Hay mas todavía: si la ley civil es el único fundamento y la razon suficiente del derecho de propiedad, el día en que el proletariado, sobreponiéndose á los propietarios, pueda predominar en la confeccion de las leyes y prescriba por medio de ellas la reparticion de los bienes y la cesacion de la propiedad en los actuales poseedores, estará en su derecho, y la propiedad cambiará de poseedores legítimamente. Hé aquí el término lógico y natural de semejante teoría, muy á propósito para favorecer y legitimar las pretensiones de los socialistas é internacionalistas. » *Filosofia Elemental*, t. 2.º, pág. 530.

d) Theoria *laboris* seu operosæ actionis (*del trabajo*), quæ quidem præcedentibus certe anteponenda; quamquidem indubium est hominis opus et industriam erga rem corpoream quam labore transformat, esse veluti quamdam secundariam rei creationem: sicut ergo supremus rerum Creator Deus, dominium in res obtinet ex ipsa creatione, ita homo ex ratione prælatæ secundæ creationis, obtinet jus domini sui proprietatis in rem illam, quamvis subordinatum et subjectum juri Creatoris supremi et primi.

Nihilominus, titulus iste quantumvis legitimus, præexigit, vel saltem præsupponit alium potiore et anteriorem naturæ ordine, nimirum, *jus naturale ad vitam servandam*, quod quidem jus secum fert jus ad ea quæ ad vitam conservandam sunt penitus necessaria. Hoc jus, primitivum existit ac vere absolutum, quantumvis in praxi difficultatibus ac periculis, sit obnoxium propter complexum et conflictum jurium et officiorum, quæ ex organismo civili atque ex conditionibus socialibus exurgunt. Porro ex supremo hocce ac primitivo jure ad vitam, profluit jus quod habet homo in extrema necessitate, utendi ac disponendi de re, etiam aliena, ut extremæ subveniat necessitati.

Ex hucusque summatim dictis infertur, jus proprietatis tria involvere fundamenta, sive ejus originem et rationem sufficientem ad tria capita posse revocari. Itaque

1.º Origo primitiva et fundamentum universale, est voluntas Dei quatenus juri suo quodammodo cedit in favorem hominis. Sicut enim homo qui alienam rem operatur et transformat, suam non facit nec jus proprietatis in eam acquirit, ita similiter jus hocce non acquireret super res mundi hujus opere et labore suo cum materia hujus operis et laboris, sicut universa corpora et mundus totus in pleno dominio maneat Dei quæ ea creavit et conservat. Igitur opus et labor hominis, eatenus jus proprietatis fundare et legitimum reddere potest, quatenus Deus homini tradidit terram *ut operaretur eam*.

2.º Jus ad vitam simul cum labore seu opere hominis, spectari debent tanquam fundamenta proxima ac directa juris proprietatis. Ex jure primævo et absoluto ad vitam quod homini inest, exurgit in societatis rectoribus officium, rempublicam dirigendi ac gubernandi, ita ut quantum fieri po-

test, cunctis hominibus seu membris ejusdem, adsit facilitas acquirendi seu possidendi ea quæ ad vitam servandam prorsus sunt necessaria, et expossuimus sensu quo alibi (1).

Superest ut breviter inuamus qua ratione et quibus modis in alium transferatur jus dominii sive proprietatis, quod semel homo acquisivit. Quæ quidem juris translatio locum habere potest, vel invito domino seu possessore juris proprietatis vel ex ipsa domini voluntate.

Quorum primum, triplici ratione evenire potest: a) *jure*

(1) «Todo hombre al nacer puede y debe considerarse en derecho, como propietario futuro ó virtual de los cosas necesarias para su subsistencia durante la vida, á condicion de poner él por su parte la cooperacion personal necesaria al efecto por medio del trabajo. Empero, como á causa de las complicaciones sociales y de la colision consiguiente de derechos entre sus miembros, puede suceder que le falte la materia y los medios para crear por medio del trabajo los productos necesarios para la conservacion de la vida, es preciso que la sociedad ó el Estado le conserve, garantice y proteja este derecho, en cuanto sea posible, atendidas las condiciones y circunstancias de la sociedad. En virtud de este derecho primitivo y absoluto á la vida, que viene á ser la base del derecho de propiedad como resultante del trabajo, el hombre tiene el derecho de exigir del Estado, y este tiene el deber de hacer posibles y facilitar con sus leyes los medios necesarios para que todos se hagan propietarios ó poseedores de las cosas indispensables para la vida. Para cumplir este deber, relacionado con el derecho general de propiedad de todos sus ciudadanos, el Estado no necesita mezclarse directamente en la gestion de la propiedad particular, lo cual está fuera de su derecho; basta que por medio de leyes y de reglamentos especiales, evite la acumulacion excesiva de las riquezas en manos de algunos particulares, proporcione los medios de aprendizaje, suministre y facilite la instruccion, favorezca el desarrollo de la industria y comercio, establezca y fomenta los bancos, cajas de ahorros y otros establecimientos análogos, cuidando de que se apliquen al objeto de su fundacion, y evitando las malversaciones y estafas en perjuicio de los necesitados, promueva la moralidad, verdadera fuente de trabajo útil y de economia, y finalmente, impulse, fomenta y proteja las instituciones y fundaciones de beneficencia, especialmente cuando se hallan vivificadas por el soplo divino de la caridad cristiana, medio, acaso mas poderoso y eficaz que las leyes y reglamentos del Estado, para facilitar y multiplicar los recursos necesarios á la vida, y consiguientemente para asegurar y proteger el derecho fundamental y primitivo que á esto se refiere.» *Filosofía Elem*, pág. 334.

belli seu *victoriæ*: b) *ex auctoritate et vi legis*, sive id fiat per confiscationem legalem, sive ope præscriptionis: c) *per sententiam judicis*, dum reum furti vel alterius delicti ad restitutionem ultra æqualitatem condemnat.

Alterum vero sive translatio voluntaria juris proprietatis, locum habere queit: a) per *contractum*, quo duo vel plures mutuo se obligant ad dominium rei transferendum: b) per *donationem*, qua quis in alium transfert jus dominii in rem sive rem ipsam propriam: c) per *testamentum* seu ultimam voluntatem, ad quam revocari potest tanquam imperfectum ad perfectum, transmissio rerum *ab intestato*.

De his omnibus longius peragere, ad moralem theologiam ac juris tractores spectat.

ARTICULUS TERTIUS.

De Mendacio.

Homo, qua ens intellectuale et morale, jus habet præsertim ad veritatem, quod jus læditur per mendacium, quod solet definiri: *sermo prolatus cum intentione dicendi falsum*.

Unde mendacium adæquate sumptum, secundum quod includit simul mendacium materiale et formale, implicat discrepantiam verborum cum interna mente, ac præterea intentionem rem falsam exterius proferendi: quod postremum, utpote mendacium *formale* constituens, essenziale ac præcipuum est quoad malitiam moralem mendacii.

Dividi solet in *jocosum*, quod propter voluptatem capiendam profertur; *officiosum*, quod causa utilitatis propriæ, vel aliæ dicitur; *periculosum*, quod profertur ex intentione inferendi nocumentum proximo.

Oppido hic animadvertendum, nec intentionem nocendi proximo, nec ipsam intentionem fallendi alium, ad constitutionem essentialem mendacii pertinere. Enimvero, ut recte docet D. Thomas (1), «ratio mendacii sumitur a formali falsitate, ex hoc, scilicet, quod aliquis habet voluntatem fal-

(1) *Sum. Theol.* 2.^a 2.^a q. 110, art. 1.º

sum enuntiandi; unde et mendacium nominantur (nomen desumit) ex eo quod contra mentem dicitur. Et ideo, si quis falsum enuntiet, credens id esse verum, est quidem falsum materialiter, sed non formaliter (mendacium formale); quia falsitas est præter intentionem dicentis: unde non habet perfectam rationem (essentiam) mendacii. Si vero aliquis formaliter falsum dicat, habens voluntatem falsum dicendi, licet sit verum id quod dicitur, in quantum tamen hujusmodi actus est voluntarius et moralis, habet per se falsitatem, et per accidens veritatem; unde ad speciem mendacii pertingit. Quod autem aliquis intendat falsitatem in opinione alterius constituere, fallendo ipsum, non pertinet ad speciem (essentiam) mendacii, sed ad quamdam perfectionem ipsius.»

Nimirum, intentio fallendi alium, pertinet ad *perfectiōnem* mendacii, quatenus est effectus ipsum naturaliter consequens, ac veluti proprietas, quæ mendacium, ut plurimum, comitatur, proindeque essentialiter non constituit, sed constitutum præsupponit per *voluntatem falsum dicendi*, ut docet D. Thomas (1). Itaque ex adductis verbis D. Thomæ facile dignosci potest in quo posita sit essentia moralis mendacii, quodque adsit discrimen inter mendacium materiale et formale.

SCHOLIUM.

Mendacium essentialiter malum est in ordine morali, ita ut nunquam fas sit mentiri.

Prob. 1.º Actus ille qui ex propria natura adversatur fini ad quem facultas eliciendi ipsum per se seu ex propria constitutione et essentia tendit, essentialiter malus est, quip-

(1) Oppido atque vehementer igitur, sive bona, sive mala fide fallitur Pacetti, perperamque D. Thomam interpretatur, seu potius eidem imponit, dum scribit: «Ad proprie dictum mendacium constituendum non solum requiritur (uti monet D. Thomas 2.º 2.º q. 110, a 1.) ut falsum sit quod enuntiat, et quod adsit voluntas falsum enuntiandi; sed præterea requiritur intentio fallendi. Ratio enim mendacii ex eo potissimum sumitur, ut quis habeat voluntatem, id est, *directam intentionem, fallendi, ac decipiendi.*» *Instit. Phil. Mor.*, Tract. 2.º, p. 3.º cap. 1.º art. 2.º Ubi D. Thomæ mentem et verba, in transversum penitus agit et immutat.

pe qui ordinem naturæ pervertit, ac proinde intrinsecam inordinationem præsefer; sed mendacium est actus qui ex propria natura repugnat fini facultatis qua elicitur, hujusque naturalem ordinem invertit ac perturbat; siquidem, naturalis finis facultatis loquendi, quæ homini inest per naturam, est manifestatio internorum conceptuum, cui fini directe opponitur mendacium; ergo mendacium implicat ex propria conditione inversionem ordinis naturalis, ac proinde essentialiter ac intrinsecam malitiam sibi vendicat. «Cum enim voces, inquit D. Thomas (1), naturaliter sint signa intellectuum, (internarum conceptionum) innaturale est et indebitum, quod aliquis voce significet id quod non habet in mente.»

Prob. 2.º Quia 1.º ex communi hominum sensu, ac ex naturali inclinatione, natura humana mendacium ut rem turpem habet et aversatur, de eoque naturaliter, et sponte homo erubescit. 2.º Quia societas humana consistere nequit, nisi homines sibi invicem internos conceptus manifestent; ergo mendacium adversatur societati humanæ, ac ipsi naturæ hominis quatenus est animal sociale et politicum.

Corollarium.

Ergo mendacium excusari quidem poterit, hoc est, imminui quoad moralem malitiam pro ratione finis, effectus, intentionis, aut aliarum circumstantiarum; as nunquam potest licitum reddi, utpote intrinsece et essentialiter malum, non secus ac adulterium et alia, quæ lege naturali vetantur.

SCHOLIUM.

Quamvis mentiri nunquam fas sit, licet tamen veritatem dissimulare, vel celare, si congrua adsit causa; non equidem per restrictionem eam quæ *pure mentalis* dicitur, dum verba vel signa detorquentur ad significationem mentis solummodo internam, ita ut nullatenus sensibilis reddatur per externa adjuncta, quoniam ejusmodi restrictio mendacio æquivaleret, quod nunquam licere potest. Itaque dissimulatio, vel occul-

(1) *Loc. cit.*, art. 3.º

tatio veritatis, fieri utique potest: 1.º adhibendo locutiones metaphoricæ, parabolas, figuras, etc.: 2.º adhibendo verba æquivoca, seu amphibologica, quæ duplicem, aut plures significationes apud homines vendicant, minime vero æquivocationem aut amphibologiam mere internam, quæ identificatur cum restrictione pure mentali: 3.º adhibendo restrictionem *sensibilem*, quæ ab aliquibus *late mentalis* nuncupatur, «quæ vel ex modo interrogandi, inquit Billuart, aut respondendi, vel ex usu, vel ex aliquibus circumstantiis exterioribus, sic apparet exterius, ut ab audiente possit percipi, ut si v. g.... amico viro prudenti et religioso interroganti, an Titus revera commiserit homicidium, de quo est accusatus, respondeam ego confessarius: *Nescio*, quod tamen scio ex confessione... Ubi vides, verba sub restrictione *late mentali* prolata, importare duplicem sensum, unum ex sua primaria significatione seu impositione, quem voco naturalem; alterum ex circumstantiis consignantibus, quem voco accidentalem: ut ly *nescio* ex sua institutione significat simpliciter nescire; ex circumstantiis significat nescire ut homo, seu ad revelandum, sicque coincidere cum æquivocis.» Itaque, si justa adsit causa, cujus sufficientia ex rerum adjunctis desumenda est, «non est licitum mendacium dicere, ut cum D. Thoma loquamur, licet tamen veritatem occultare prudenter sub aliqua dissimulatione;» idque non solum per locutiones metaphoricæ, sed etiam per verba æquivoca, ac per restrictionem *imperfecte sensibilem*; namque, ut habet D. Augustinus, «quamquam omnis qui mentitur velit celare quod verum est, non tamen omnis qui vult celare quod verum est, mentitur.»

ARTICULUS QUARTUS.

De Duellis.

Inter præcipua hominis officia erga alios, merito communeratur obligatio nihil efficiendi adversus vitam proximi, cui e regione opponitur duellum, quod nihil aliud est, saltem prout hodie usurpatur, nisi *certamen duorum, vel plurium privata auctoritate susceptum, designatis loco, tempore, patris, et armis ad pugandum*. Ad duellum tamen prout juri

canonico, ac pœnis ecclesiasticis subest, quædam conditiones requiruntur, de quibus theologi.

Si universim accipiantur duella, seu potius singularia certamina, non unius sunt generis. Nam ea

a) Suscipi queunt inter duos vel plures milites duarum nationum, apud quas actuale bellum viget; quod quidem, si auctoritate publica locum habeat, ut finis bello imponatur, licitum evadit, tum quia ad justitiam belli revocatur, tum quia hac ratione belli mala mitiora fiunt.

b) Alia sunt quæ suscipiebantur olim inter nobiliores equites, vel ludi, vel fortitudinis, ac dexteritatis in armis ostendendi gratia. Dagno apparatu hujuscemodi duella locum habebant, atque conductum præmium per manus, ut plurimum, nobilioris alicujus fœminæ conferebatur victori, qui vel plures lanceas frangebatur, aut plures equites ex equo dejiciebat. Quod si plures equites simul cum pluribus ex adversa parte congregiebantur, certamina hujusmodi *torneamenta* (torneos) audiebant; si vero singuli cum singulis, *justas* (justas) appellabant. Porro cum certamina illa non sine vitæ et membrorum discrimine locum haberent, illicita revera sunt, quamvis minorem malitiam quam usurpata hodie quodammodo præ se ferant (1).

c) Medio quoque ævo viguerunt certamina singularia, quæ auctoritate publica suscipiebantur ad lites tum civiles, tum criminales dirimendas, quæ *judicia Dei* audiebant. Ab eis sicut et a præcedentibus semper abhorruit Ecclesia, quæ idcirco paulatim, et prout per temporum conditionem licuit, eadem evellere curavit, ac tandem duella cuncta privata auctoritate suscepta severissimis pœnis mulctavit (2).

(1) «Entre le duel du XVI siècle, et le duel du XIX, inquit Laurentie, il y a toute la différence de l'exaltation au calcul, de l'enthousiasme au scepticisme. On s'est tué long-temps avec frénésie; on s'est tué ensuite avec modération; on a fini par se tuer avec précaution. Ce n'est pas que les idées d'honneur se soient rectifiées, c'est plutôt qu'il n'y a plus guère d'honneur. Le duel était un reste de chevalerie; il est devenu à peu près une forme convenue d'assassinat. *Encyclop. du XIX siècle*, t. 10, pag. 609.

(2) L'Eglise trouva cette institution parmi ces peuples lorsque elle commença à exercer son influence sur eux, sans être à même

d) Tandem duella, prouti hodie usurpantur, quibus duo homines auctoritate privata, adhibitis testibus, congregiuntur, sive usque ad primam sanguinis effusionem, sive usque ad unius mortem. Ac de his præsertim procedit subjecta

THESIS.

Duellum privata auctoritate initum, legi naturali, principiis socialibus, ac recte rationi adversatur.

Prob. 1.º pars. Ex jure naturæ tenemur non violare dominium et jus Dei, supra vitam et membra hominis; sed per duellum auctoritate privata susceptum violatur ejusmodi Dei dominium; etenim homo, qui duellum offert, aut suscipit, dat veniam alteri, aut sibi jus arrogat homicidium, aut membrorum ablationem perpetrandi, imo vero suicidii reus efficitur, quatenus voluntarie et absque sufficienti causa se ipsum committit discrimini vitæ amittendæ: ergo duellum non solum adversatur legi naturali, sed quodammodo implicat simul malitiam homicidii, et suicidii, quibus lex naturalis, et Dei jura violantur. 2.º Duellum adversatur naturali inclinationi, qua homo sponte ad benevolentiam, amorem, et misericordiam erga alios fertur: quid namque magis abhorrens ab hujusmodi naturæ humanæ inclinatione, quam cruentam mortem alteri inferre, idque levi plerumque de causa, ob quam integra familia in luctum et miseriam conjicitur? (1)

tout d'abord de la abolir... en s'efforçant de la rendre utile en introduisant une procédure régulière à la place du duel judiciaire. Son action législative atteint son apogée à cet égard dans le Concile de Trente. D'après le décret du Concile, les duellistes et ses seconds et quiconque a pris part à la conclusion ou à la exécution d'un duel sont, *ipso facto*, frappés d'excommunication, et le Pape seul peut les en relever; en outre, la sépulture ecclésiastique est refusée à celui qui a succombé. En même temps le Concile excommunique les souverains temporels, qui accorderaient sur leurs terres un lieu pour le combat singulier. Il voulait évidemment ainsi proscrire les tournois, et il y réussit.» Goschler, *Diction. ency. de la theol. cath.*, art. *Duel*, tom. 7.º

(1) Jure merito proinde ipsemet Rousseau scribit: «Je les regarde (duella) comme le dernier degré de brutalité, où les hommes

Prob. 2.º pars. Unum e præcipuis principiis socialibus, illud est, quo delictorum et criminum vindicta, et punitio, auctoritati publicæ ac tribunalibus reservatur; secus enim civilis societas consistere nequiret, quoniam ipsa ejus fundamenta convellerentur, si cuique privato homini liceret sibi ipsi justitiam et jus dicere: atqui hæc lex fundamentalis societatis directe violatur per duellum auctoritate privata susceptum, ut patet. Duellum ergo hujusmodi e regione pugnat cum ipsis principiis socialibus.

Prob. 3.º pars. Nam 1.º non modo rationi, sed æquitati naturali repugnat, mortem infligere ob injuriam levissimam, et fortasse nullam, ut non raro contingit in duellis; quandoquidem primaria regula justitiæ ea est, quæ præcipit ut pœna respondeat culpæ, quod in duellis privatis fere nunquam evenit, præsertim cum non justitiæ, sed vindictæ amore, et ulciscendi animo, duellantes congregiantur. 2.º Quia duellum, ut plurimum, offertur et acceptatur ad conservandum honorem, aut ad ostendendam animi fortitudinem. Ast verus honor, non in ore, verbis, aut opinione hominum est positus, sed in eo quod homo justitiæ et virtuti firmiter adhæreat, nec ab eis divelli patiatur hominum verbis, aut contumeliis; ut enim optime agebat Seneca (1): «verba contumeliosa, alia negligenda, alia deridenda sunt.» Similiter, vera animi fortitudo adesse nequit, nisi pericula adeantur non ob privatum commodum, aut vindictam, sed juxta virtutis, legis, ac justitiæ moralis normam. Quod quidem ipsimet ethnici philosophi, cordatiores quoad hoc præ plurimis christianis, agnoverunt. Audiatur Cicero (2): «Ea animi elatio, quæ cernitur in adeundis periculis, et laboribus sustinendis, si justitia vacat, pugnatque non pro salute communi, sed pro suis commodis, in vitio est.» «Non audiendi, subdit,

puissent parvenir. Celui qui va se battre de gaieté de cœur n'est à mes yeux qu'une bête féroce qui s'efforce d'en déchirer une autre; et s'il reste le moindre sentiment naturel dans leur âme, je trouve celui qui perit moins à plaindre que le vainqueur.» *Nouvelle Helois*, lettr. 47.

(1) *De ira*, lib. 3.º, cap. 2.º

(2) *De offic.*, lib. 1.º